

تربیت در پسامدرن؛ سرمایه‌ای فراتر از آموزش رسمی

محققان در پژوهشی جدید با تمرکز بر تحولات فکری و اجتماعی دوران معاصر، به بررسی جایگاه تربیت در جهان پسامدرن پرداخته‌اند و تلاش کرده‌اند نقش آن را در شکل‌دهی روابط انسانی و اجتماعی امروز تبیین کنند.

محققان در پژوهشی جدید با تمرکز بر تحولات فکری و اجتماعی دوران معاصر، به بررسی جایگاه تربیت در جهان پسامدرن پرداخته‌اند و تلاش کرده‌اند نقش آن را در شکل‌دهی روابط انسانی و اجتماعی امروز تبیین کنند.

به گزارش ایسنا، تحولات شتابان فناوری اطلاعات، گسترش رسانه‌ها و درهم تنیدگی جوامع باعث شده است بسیاری از مفاهیم کلاسیک اجتماعی، از جمله شهروندی و آموزش، دچار تغییر شوند. در چنین فضایی، شهروندی دیگر تنها به مرزهای جغرافیایی یک کشور محدود نیست و مفاهیمی مانند شهروندی جهانی اهمیت یافته‌اند. این تغییرات، نظام‌های آموزشی را با پرسش‌های تازه‌ای روبه‌رو کرده است؛ از جمله اینکه آموزش و تربیت چگونه باید خود را با جهانی متکثر، شبکه‌ای و پر از دیدگاه‌های متنوع هماهنگ کند. آموزش شهروندی، اخلاق اجتماعی و مسئولیت‌پذیری فردی در این شرایط دیگر صرفاً انتقال دانش نیست، بلکه آماده‌سازی افراد برای زندگی در جهانی پیچیده و به هم پیوسته به شمار می‌رود. به همین دلیل، بازنگری در اهداف، محتوا و شیوه‌های آموزشی به یک ضرورت تبدیل شده است.

از سوی دیگر، پسامدرنیسم به عنوان جریانی فکری که از دل نقد مدرنیته شکل گرفته، بسیاری از بنیان‌های فکری و ارزشی آموزش مدرن را به چالش می‌کشد. این دیدگاه بر این باور است که نظام‌های آموزشی مدرن در پاسخ‌گویی به نیازهای متنوع انسانی دچار بحران شده‌اند. در نگاه پسامدرن، تأکید بیش از حد بر قطعیت، برنامه‌های از پیش تعیین‌شده و ارزش‌های ثابت می‌تواند مانع رشد خلاقیت، تفکر انتقادی و توجه به تفاوت‌های فردی شود. به همین دلیل، تربیت در این رویکرد بیشتر به عنوان فرایندی باز، گفت‌وگومحور و وابسته به زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی در نظر گرفته می‌شود. پرداختن به این دیدگاه‌ها برای جوامعی مانند ایران که دارای پیشینه فرهنگی و دینی خاص هستند، اهمیت دوچندان دارد.

عصمت رسولی از گروه علوم تربیتی دانشکده علوم انسانی واحد ساری دانشگاه آزاد اسلامی به همراه دو نفر از همکاران دانشگاهی خود و با همراهی پژوهشگرانی از پردیس فارابی دانشگاه تهران، پژوهشی را در همین رابطه و درباره تربیت در فضای فکری پسامدرن انجام داده‌اند. این پژوهش که به بررسی تربیت به عنوان نوعی سرمایه اجتماعی می‌پردازد، تلاش دارد نشان دهد آموزش و پرورش چگونه می‌تواند فراتر از انتقال مهارت‌ها، در شکل‌گیری اعتماد، تعامل اجتماعی و آگاهی جمعی نقش داشته باشد.

روش انجام این پژوهش از نوع کتابخانه‌ای بوده است. پژوهشگران با بررسی و تحلیل مقالات، کتاب‌ها و منابع علمی داخلی و خارجی، دیدگاه‌های مختلف درباره پسامدرنیسم و تربیت را گردآوری کرده‌اند. سپس این دیدگاه‌ها به صورت تحلیلی و انتقادی مورد بررسی قرار گرفته تا نقاط قوت، ضعف و پیامدهای آن‌ها برای آموزش و پرورش مشخص شود.

یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهند که پسامدرنیسم با نگاهی انتقادی به مدرنیته، ضعف‌ها و بن‌بست‌های نظام آموزشی مدرن را برجسته می‌کند. از جمله این موارد می‌توان به تأکید بر ساختارزدایی متون آموزشی، حمایت از آموزش‌های محلی و منطقه‌ای، توجه ویژه به «دیگری» و تفاوت‌های فرهنگی، و تقویت رویکردهای گفت‌وگومحور در آموزش اشاره کرد. همچنین، این دیدگاه بر اهمیت نقد و انتقاد، روش‌های کیفی پژوهش در علوم انسانی و بازنگری مداوم در برنامه‌های درسی تأکید دارد.

پژوهشگران بر این نکته تأکید کرده‌اند که شناخت آموزه‌های تربیتی پسامدرن، چه از نظر نقاط قوت و چه از نظر کاستی‌ها، می‌تواند به افزایش آگاهی‌های مربیان و دانش‌آموزان کمک کند. این آگاهی، آن‌ها را برای مواجهه آگاهانه‌تر با جریان‌های فکری جدید آماده می‌سازد و مانع از پذیرش یا رد شتاب‌زده این دیدگاه‌ها می‌شود. به بیان ساده، نتیجه پژوهش نشان می‌دهد که پسامدرنیسم می‌تواند ابزاری برای نقد و اصلاح باشد، اما نباید بدون توجه به زمینه فرهنگی و ارزشی هر جامعه به کار گرفته شود.

این پژوهش به طور مفصل به دیدگاه‌های پسامدرنیست‌ها درباره ارزش‌ها، معرفت و تربیت پرداخته است. این دیدگاه‌ها معمولاً بر آزادی‌های فردی، گفت‌وگو، توجه به تفاوت‌های فردی و مسائل اجتماعی و سیاسی تأکید دارند و نسبت به الگوهای ثابت و مرجعیت‌های سنتی موضعی انتقادی اتخاذ می‌کنند. در عین حال، مطالعه فوق یادآور می‌شود که این رویکرد در حوزه‌هایی مانند معرفت‌شناسی و انسان‌شناسی با چالش‌ها و تناقضاتی روبه‌روست که با فرهنگ دینی و تربیت اسلامی در ایران

با این حال، محققان معتقدند آشنایی نقادانه با این آموزه ها می تواند به غنای فکری مربیان و سیاست گذاران آموزشی کمک کند. شناخت نقاط قوتی مانند تأکید بر نقد، رواداری و توجه به اقلیت ها در کنار آگاهی از نقاط ضعف، زمینه ساز تصمیم گیری آگاهانه تر در حوزه تعلیم و تربیت خواهد بود.

این نتایج علمی پژوهشی در فصلنامه «مدیریت سرمایه اجتماعی» منتشر شده است؛ نشریه ای که وابسته به دانشگاه تهران و انجمن علمی مدیریت دولتی ایران است و به موضوعات اجتماعی و مدیریتی با رویکرد علمی می پردازد.